

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ В. К. МАМУТОВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ»**

ЯСИНОВСЬКА ОЛЬГА СЕРГІЙВНА

УДК 346.25+346.546.7

**ПРАВОВИЙ СТАТУС
ДЕРЖАВНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право,
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2020

Дисертація є кваліфікаційною науковою працею на правах рукопису.

Робота виконана у Державній установі «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» НАН України (м. Київ).

Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України, член-
кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України
Устименко Володимир Анатолійович,
Державна установа «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Мамутова
Національної академії наук України»
НАН України,
директор (м. Київ).

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Никитченко Наталія Валеріївна,
Навчально-науковий інститут права
Університету державної фіскальної
служби України, професор кафедри
господарського права та процесу (м. Ірпінь,
Київська обл.);

кандидат юридичних наук, доцент
Дорошенко Ліна Миколаївна,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса, доцент кафедри
цивільного права і процесу (м. Вінниця).

Захист відбудеться *«27» серпня 2020 р. об 11⁰⁰ годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02 у Державній установі «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» НАН України за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, буд. 60.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, буд. 60, к.202.

Автореферат розісланий *«08» липня 2020 року*.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Герасименко Н.О.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Об'єднання підприємств у державному секторі з початку ХХ століття справляють величезний вплив на розвиток економіки країни. Як свідчить світова практика, основу виробничих потужностей складають саме ці суб'єкти господарювання. Сучасні державні господарські об'єднання створені у стратегічних галузях економіки і виконують соціально-економічні завдання, задовольняючи потреби держави та суспільства. Разом з тим, аналіз діяльності державних господарських об'єднань вказує на наявність багатьох проблем, причинами яких є невизначеність таких аспектів їх правового статусу, як місце і роль у системі суб'єктів господарювання, порядок створення та припинення, господарська компетенція, відповідальність, правовий режим майна тощо.

Законодавчі норми, що регулюють правовий статус державних господарських об'єднань, носять фрагментарний характер і не відповідають критеріям повноти охоплення відносин, що виникають у процесі діяльності об'єднання. Нечисленні норми Господарського кодексу України визначають переважно діяльність господарських об'єднань, заснованих на приватній формі власності, і лише частково – державних. Внутрішньою суперечливістю характеризуються норми у частині регулювання організаційно-правових форм; вимагає уточнення поняття державного господарського об'єднання; додаткової правової регламентації потребують питання розподілу майна під час ліквідації об'єднання та виходу підприємства-учасника з його складу, відповідальності об'єднання та підприємств-учасників. Крім того, низка правових аспектів діяльності врегульовано переважно локальними нормативними актами, у той час як їх діяльність потребує законодавчої регламентації.

Питання правового статусу об'єднань підприємств розглядалися у роботах дослідників радянського періоду: А.В. Венедиктова, І.А. Ісаєва, П.М. Кацури, Н.І. Коняєва, В.В. Лаптева, В.К. Мамутова, М.Н. Мещерякової, В.А. Рахміловича, А.А. Шохіна та ін. У сучасних наукових дослідженнях правовий статус господарських об'єднань аналізувався у роботах К.І. Апанасенко, І.В. Бейцун, С.М. Грудницької, В.О. Джуринського, Л.М. Дорошенко, А.М. Захарченка, О.Р. Зельдіної, О.М. Кравець, М.В. Мельникової, Н.В. Никитченко, В.Н. Петрини, О.В. Шаповалової, В.С. Щербини, В.А. Устименка та ін. Однак на сьогодні відсутні фундаментальні дослідження правового статусу саме державних господарських об'єднань. Досі нерозкритими залишилися питання сутності їх діяльності, правосуб'єктності, особливостей створення та припинення, правового режиму майна, відповідальності тощо.

Вищезазначеними обставинами обумовлюється актуальність і доцільність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Інституту економіко-правових досліджень НАН України (з 22.05.2020 року –

Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України» НАН України) у межах теми «Правові засади регіоналізації державного управління економікою» (0114U004338), де автором проведено дослідження правового статусу державних господарських об'єднань.

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є розробка нових теоретичних положень щодо правового статусу державних господарських об'єднань та розробка конкретних пропозицій з удосконалення законодавства, що регулює їх діяльність.

Для досягнення цієї мети було поставлено та вирішено наступні *завдання*:
 уточнення поняття державного господарського об'єднання;

розробка пропозицій з удосконалення організаційно-правових форм державних господарських об'єднань;

дослідження генези нормативно-правової бази, що регулює діяльність державних господарських об'єднань;

дослідження та уточнення порядку створення і припинення державного господарського об'єднання;

висвітлення прав та обов'язків державного господарського об'єднання і підприємств, що входять до його складу;

дослідження порядку управління державним господарським об'єднанням;

уточнення підстав виникнення господарсько-правової відповідальності державного господарського об'єднання та підприємств-учасників;

дослідження правового режиму майна державного господарського об'єднання та уточнення порядку розподілу майна у разі його ліквідації та виходу підприємства-учасника;

встановлення особливостей порядку формування майна державних господарських об'єднань;

розробка додаткових критеріїв оцінки ефективності діяльності державного господарського об'єднання.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються у процесі створення, функціонування та припинення державних господарських об'єднань.

Предметом дослідження є правовий статус державних господарських об'єднань як суб'єкта господарювання.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, а саме: історичний, системний, порівняльно-правовий, логіко-юридичний. Історичний метод використано для виявлення особливостей становлення та розвитку законодавства України у сфері правового регулювання діяльності державних господарських об'єднань. Використання системного методу дало можливість розглянути державні господарські об'єднання в існуючій системі державних суб'єктів господарювання та визначити їх місце у цій системі. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено пошук найбільш оптимальних шляхів правового регулювання організаційно-правових форм державних господарських об'єднань. Логіко-юридичний метод дозволив проаналізувати

зміст норм чинного законодавства України, що регулює діяльність державних господарських об'єднань, виявити його недоліки та обґрунтувати пропозиції з його удосконалення.

Теоретичну основу проведеного дослідження склали, крім вищезазначених, роботи Б.Ф. Братченка, О.П. Віхрова, І.А. Гамбург, Н.В. Гойло, Є.І. Голинкера, Л.М. Гончарук, А.М. Зевакова, І.М. Зеліско, Н.В. Ібрагімової, І.А. Ісаєвої, П.М. Керженцева, О.Р. Кібенко, І.Я. Кулиняк, В.С. Петренка, В.Н. Петрини, П.О. Повара, М.П. Руденка, Ю.В. Субоцького, В.Й. Чинчикеєва, В.Д. Штундюка та ін.

Емпіричну базу дослідження склали нормативно-правові акти України та інших країн, розпорядчі акти відповідних органів державної влади, локальні нормативні акти державних господарських об'єднань і судова практика.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці науковим дослідженням правового статусу державних господарських об'єднань, яке здійснене у сучасних умовах, на основі якого розроблено нові наукові положення та пропозиції з удосконалення їх правового регулювання.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному.

Уперше:

обґрунтовано розширення правосуб'єктності державних підприємств, а саме наявність у них права ініціювання створення державного господарського об'єднання;

сформовано концепт терміну «обов'язкова вказівка» як локального нормативного акту державного господарського об'єднання, спрямованого на координацію виробничої, інноваційної та іншої діяльності суб'єктів такого об'єднання;

встановлено обумовленість негативних наслідків для підприємства-учасника об'єднання у вигляді його неплатоспроможності від виконання не заснованих на законодавстві та таких, що не мають розрахунків економічної ефективності обов'язкових вказівок органів чи посадових осіб державних господарських об'єднань;

визначено особливості формування майна державних господарських об'єднань за рахунок майнових внесків підприємств-учасників, що полягає у 1) порядку вибору об'єкта майнового внеску; 2) строках передачі майнових внесків; 3) оформленні передачі майнового внеску від підприємства об'єднанню; 4) оподаткуванні майнових внесків учасників, та виявлено особливості його використання у таких формах організації виробництва: спеціалізація, кооперування, концентрація;

розроблено додаткові критерії ефективності діяльності державного господарського об'єднання щодо правомочностей користування, управління та права на захист.

Удосконалено положення щодо:

визначення поняття державного господарського об'єднання з уточненням, що воно створюється розпорядчим способом, та мети діяльності, яка полягає у

вирішенні спільних економічних та соціальних завдань шляхом координації виробничої, наукової та іншої діяльності підприємств-учасників;

визначення понять асоціації, корпорації, концерну, як організаційно-правових форм господарських об'єднань, шляхом чіткого розмежування їх мети та способів координації діяльності підприємств;

порядку сплати майнових внесків підприємствами-учасниками шляхом закріплення у статуті державного господарського об'єднання відповідного положення або відсилки на інші локальні нормативні акти;

порядку повернення майна у разі виходу підприємства-учасника зі складу об'єднання та розподілу майна об'єднання у разі його ліквідації шляхом закріплення у законодавстві норми, відповідно до якої майно використовується за вказівкою уповноваженого органу управління;

порядку реорганізації державного господарського об'єднання шляхом уточнення, що його перетворення здійснюється в іншу організаційно-правову форму господарського об'єднання: асоціацію, корпорацію, консорціум, концерн.

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

відповідності юридичної конструкції, яка полягає в об'єднанні державного майна, спеціалізації виробництва та підвищення якості управління державними підприємствами, поняттю державного господарського об'єднання, а саме досягнення балансу публічних і приватних інтересів, повнішої реалізації мети держави за кількома напрямками: ефективного використання державного майна, створення умов для прискорення науково-технічного прогресу, підвищення якості продукції та зниження її собівартості та інше;

правового статусу державних господарських об'єднань з уточненням, що вони є суб'єктами господарювання, які мають організаційно-господарські повноваження щодо підпорядкованих їм підприємств-учасників;

формування сучасної нормативно-правової бази діяльності державних господарських об'єднань, зокрема з використанням елементів законодавчих норм, що регулювали правовий статус радянських промислових об'єднань;

розширення переліку підстав реорганізації державного господарського об'єднання іншими випадками, передбаченими законодавством, зокрема за рішенням Антимонопольного комітету України;

створення та реорганізації державним господарським об'єднанням структурних підрозділів шляхом визначення їх правового статусу, розподілення повноважень між ними, як важливого напрямку діяльності у його управлінні, що дозволяє ефективно реалізовувати соціальні та економічні завдання;

співвідношення понять «господарське об'єднання» та «об'єднання підприємств» шляхом позначення першого як частини другого, і необхідності відповідного законодавчого закріплення;

відповідальності підприємства-учасника, який представляє державне господарське об'єднання на законних підставах, за збитки, завдані об'єднанню, зокрема, у разі укладення договору, що визнаний недійсним;

визначення складу майна державного господарського об'єднання шляхом встановлення залежності від мети діяльності та функцій, які воно виконує.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони можуть бути використані: у законотворчій діяльності – при внесенні змін та доповнень до Господарського кодексу України та інших законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів; у правозастосовній діяльності державних господарських об'єднань; у судовій практиці – при вирішенні спорів, сторонами яких є підприємства-учасники та державні господарські об'єднання; при викладанні навчальних дисциплін, а також підготовці навчальних посібників, підручників, методичних рекомендацій для студентів вищих навчальних закладів; у науково-дослідних цілях з метою здійснення подальших досліджень правового статусу державних господарських об'єднань.

Результати дисертаційної роботи щодо можливості надання рекомендацій органам управління об'єднання з питань вдосконалення процедур розробки, використання та впровадження інновацій дорадчими органами, а також порядку розподілу майна у разі ліквідації об'єднання отримали впровадження у практичній діяльності державного підприємства «Селидіввугілля» (довідка від 10.01.2018 р. № 1-16).

Положення дисертації щодо застосування відповідальності у діяльності державних господарських об'єднань та підприємств-учасників прийняті до використання у діяльності державного концерну «Укрторф» (довідка від 15.01.2018 р. № 1/4-15).

Результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Селидівського гірничого технікуму при викладанні дисципліни «Право» (довідка від 29.01.2018 р. № 02/19).

Особистий внесок здобувачки. Дисертація є самостійною завершеною працею, підготовленою на основі дослідження наукових, нормативно-правових джерел та емпіричних даних з критичним осмисленням існуючих наукових поглядів і законодавчих підходів.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні та прикладні положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися і обговорювалися на: VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Європейська юридична освіта і наука» (Київ, 2013); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми юридичної науки і практики» (Харків, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (Запоріжжя, 2018); Міжнародній науково-практичній конференції «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (Харків, 2018).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено у 15 наукових публікаціях, з яких 7 статей опубліковано у наукових фахових періодичних виданнях України, 3 статті у зарубіжних наукових виданнях, 4 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій, 1 публікація в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 194 сторінки, з них основного тексту – 142 сторінки, що дорівнює 7,1 авторських аркушів. Список використаних джерел налічує 227 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ 1 «Загальна характеристика правового статусу державних господарських об'єднань» містить три підрозділи, в яких досліджуються поняття, сутність, мета, організаційно-правові форми, основні етапи становлення та розвитку державних господарських об'єднань.

У підрозділі 1.1 *«Поняття державних господарських об'єднань»* розглянуто поняття, ознаки державних господарських об'єднань, уточнена їх мета.

Запропоновано розглядати державні господарські об'єднання в якості суб'єктів господарювання, які мають організаційно-господарські повноваження щодо підпорядкованих їм підприємств-учасників.

Уточнено визначення поняття державного господарського об'єднання, як господарської організації, утвореної у складі двох або більше державних підприємств за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання) з метою вирішення спільних економічних та соціальних завдань шляхом координації виробничої, наукової та іншої діяльності підприємств-учасників.

У підрозділі 1.2 *«Організаційно-правові форми державних господарських об'єднань»* запропоновано перспективні напрями удосконалення організаційно-правових форм державних господарських об'єднань.

Аргументовано, що суттєвого уточнення потребують поняття організаційно-правових форм господарських об'єднань, оскільки теперішня їх інтерпретація не дає чіткого уявлення про їх особливості та відмінності між собою. На основі порівняльного аналізу організаційно-правових форм державних господарських об'єднань з транснаціональними корпораціями та міжнародними стратегічними альянсами запропоновано авторські визначення трьох з них: асоціації, корпорації та концерну.

Відзначено, що створення об'єднання у формі асоціації є доцільним, якщо його метою є обслуговування діяльності підприємств; корпорації – для організації повного циклу виробництва; консорціуму – для реалізації конкретного проекту; концерну – для централізації значної кількості функцій, впровадження управлінських рішень через єдиний центр на основі фінансової залежності учасників.

У підрозділі 1.3 *«Становлення та розвиток нормативно-правової основи діяльності державних господарських об'єднань»* досліджується історія розвитку законодавства про державні господарські об'єднання.

Відзначено, що об'єднання у сфері господарювання на території України почали створюватись у XI столітті.

Особливу увагу приділено діяльності радянських промислових об'єднань. У роботі зазначається, що нормативно-правові акти цього періоду можна визнати первинною правовою базою, на підставі якої створені державні господарські об'єднання сучасного типу. Саме ці законодавчі акти заклали основу нормативно-правового регулювання створення, припинення, управління, правового режиму майна об'єднань.

Зазначено, що з прийняттям Господарського кодексу України почався сучасний період розвитку господарської правосуб'єктності державних господарських об'єднань.

Розділ 2 «Основні елементи правового статусу державних господарських об'єднань» складається з чотирьох підрозділів, які присвячено порядку створення та припинення, правам, обов'язкам і господарсько-правовій відповідальності державних господарських об'єднань.

У **підрозділі 2.1 «Порядок створення та припинення державних господарських об'єднань»** проаналізовано норми права, що регламентують порядок створення та припинення державних господарських об'єднань, виявлено дискусійні аспекти їх застосування.

Встановлено, що створення державних господарських об'єднань здійснюється розпорядчим способом, однак ініціатива щодо їх створення може вноситися підприємствами уповноваженому органу управління. Виокремлено етапи створення та припинення державних господарських об'єднань і конкретизовано їх зміст.

Обґрунтовано, що реорганізація об'єднання може здійснюватися у добровільному та примусовому порядку, у зв'язку з чим запропоновано закріпити у Господарському кодексі України можливість реорганізації об'єднання також у випадках, передбачених законодавством, зокрема за рішенням Антимонопольного комітету України. Уточнено, що реорганізація державного господарського об'єднання здійснюється шляхом перетворення в іншу форму господарського об'єднання (асоціація, корпорація, консорціум, концерн).

Проаналізовано зміст глави 12 Господарського кодексу України та виявлено відсутність чіткого відмежування понять «об'єднання підприємств» та «господарське об'єднання». У зв'язку з чим запропоновано відмежувати ці поняття у статтях 119-124 Господарського кодексу України шляхом заміни слів «об'єднання підприємств» на «господарське об'єднання».

Виокремлено послідовні етапи створення (реорганізації) державних господарських об'єднань і конкретизовано їх зміст.

У **підрозділі 2.2 «Права та обов'язки державних господарських об'єднань»** досліджені основні права та обов'язки державних господарських об'єднань, проаналізовано норми законодавства, що регламентують представництво прокурором законних інтересів держави в особі державних господарських об'єднань і визначено підстави такого представництва.

Відзначено, що об'єм повноважень об'єднань щодо координації діяльності підприємств-учасників залежить від його організаційно-правової форми.

Підприємства-учасники самостійно володіють, користуються та розпоряджаються власним майном, однак деякі з правомочностей можуть реалізовуватися за згодою об'єднання. Акцентується увага на тому, що найбільш ці обмеження проявляються у державному концерні «Укроборонпром».

Встановлено, що захист законних інтересів держави у суді є можливим заходом прокурорського реагування на порушення або загрозу порушення інтересів держави, що здійснюється в особі державного господарського об'єднання, яке виступає стороною у справі або одним із позивачів або відповідачів (процесуальна співучасть).

У **підрозділі 2.3 «Органи управління державних господарських об'єднань»** досліджуються органи управління об'єднання, а також порядок створення структурних підрозділів у складі державного господарського об'єднання, як елемент управління.

Запропоновано виділити три різновиди складу правління державного господарського об'єднання, учасниками якого можуть бути: 1) представники підприємств-учасників; 2) представники одного підприємства-учасника; 3) спеціалісти за напрямом роботи об'єднання, які не є його штатними працівниками і залучаються для виконання функцій членів правління на контрактній основі.

Обґрунтовано, що створення та реорганізація державним господарським об'єднанням структурних підрозділів, визначення їх правового статусу, розподілення повноважень між ними, є важливим напрямом діяльності у його управлінні, що дозволяє ефективно реалізовувати соціальні та економічні завдання.

Виокремлено послідовні етапи створення (реорганізації) підприємств у складі об'єднання та конкретизовано їх зміст.

У **підрозділі 2.4 «Господарсько-правова відповідальність державних господарських об'єднань»** доопрацьовано окремі аспекти господарсько-правової відповідальності державних господарських об'єднань та підприємств-учасників.

Встановлено, що відповідальність об'єднання та підприємств-учасників за невиконання своїх зобов'язань виходить з господарських договорів, що укладаються між ними, а також з норм локальних нормативних актів, зокрема, статуту, наказів, розпоряджень.

Уточнено, що умовами субсидіарної відповідальності державного господарського об'єднання за зобов'язаннями підприємства-учасника є: 1) зазначення в установчих документах права об'єднання надавати підприємству-учаснику обов'язкові вказівки або визначати дії учасника іншим чином; 2) виконання підприємством-учасником вказівок об'єднання або якщо дії об'єднання негативно вплинули на учасника; 3) причинно-наслідковий зв'язок між наданими вказівками (визначення дій іншим чином) та неплатоспроможністю (банкрутством) підприємства-учасника.

Запропоновано визначення терміну «обов'язкова вказівка», як локального нормативного акту державного господарського об'єднання, спрямованого на координацію виробничої, інноваційної та іншої діяльності суб'єктів такого об'єднання.

Уточнено, що підприємство-учасник, який представляє державне господарське об'єднання на законних підставах, несе відповідальність за збитки, завдані об'єднанню, зокрема, у разі укладення договору, що визнаний недійсним, а саме: 1) у разі укладення договору без повноважень на його укладення; 2) у разі укладення договору з перевищенням повноважень; 3) передання своїх повноважень іншому підприємству-учаснику без дотримання відповідних вимог законодавства. Наголошується, що наступне схвалення об'єднанням таких договорів унеможливилює визнання їх недійсними.

Розділ 3 «Майнові відносини у державних господарських об'єднаннях» складається з трьох підрозділів, які присвячені доопрацюванню правового режиму майна об'єднань.

У **підрозділі 3.1 «Зміст правового режиму майна державних господарських об'єднань»** розглянуто нормативно-правову основу регулювання майнових відносин в об'єднанні, виявлено окремі недоліки положень Господарського кодексу України та сформульовано пропозиції щодо їх усунення.

Запропоновано закріпити у вітчизняному законодавстві порядок повернення майна у разі виходу підприємства-учасника зі складу об'єднання та розподілу майна об'єднання у разі його ліквідації, відповідно до якого майно використовується за вказівкою уповноваженого органу управління.

У **підрозділі 3.2 «Склад, джерела та порядок формування майна державних господарських об'єднань»** розглянуто склад, джерела та формування майна державного господарського об'єднання.

Аргументовано, що мета діяльності державного господарського об'єднання обумовлює склад його майна. Якщо для досягнення мети об'єднання виконує лише організаційно-господарські функції і не займається підприємницькою діяльністю, то склад майна такого об'єднання є мінімальним: офіс, інвентар, меблі, техніка та інше. Зазначено, що у зв'язку з цим державне господарське об'єднання може здійснювати некомерційну господарську діяльність. Якщо досягнення мети потребує здійснення господарсько-виробничої діяльності (виконання робіт, надання послуг, продажу товарів), то склад майна об'єднання набагато ширший, оскільки для цього необхідне спеціальне обладнання, приміщення, склади, транспорт.

Встановлено особливості формування майна державних господарських об'єднань за рахунок майнових внесків підприємств-учасників, що полягають у наступному: 1) порядку вибору об'єкта майнового внеску; 2) строках передачі майнових внесків; 3) оформленні передачі майнових внесків від підприємства об'єднанню; 4) оподаткуванні майнових внесків учасників.

У підрозділі 3.3 «Використання майна державних господарських об'єднань» проаналізовано порядок використання майна у державних господарських об'єднаннях.

Обґрунтовано пропозицію щодо закріплення у законодавстві додаткових критеріїв визначення ефективності управління державними господарськими об'єднаннями. Розроблено критерії ефективності управління майном державними господарськими об'єднаннями відносно правомочності користування, управління та права на захист.

Встановлено, що державні господарські об'єднання використовують майно для централізації допоміжних робіт, що виконуються підприємствами (спеціалізація); організації комплектації кінцевої продукції підприємств (кооперування); забезпечення найбільш ефективного і раціонального використання обладнання та техніки підприємств, розширення сфер діяльності підприємств-учасників (концентрація).

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило здійснити теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, яке полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення правового статусу державного господарського об'єднання, як суб'єкта господарювання, його організаційно-правових форм, порядку створення та припинення, господарської компетенції та відповідальності, правового режиму майна. На підставі проведеного дослідження сформульовані такі основні висновки.

1. Запропоновано розглядати державні господарські об'єднання в якості суб'єктів господарювання, які мають організаційно-господарські повноваження щодо підпорядкованих їм підприємств-учасників.

Доопрацьовано визначення державного господарського об'єднання як господарської організації, утвореної у складі двох або більше державних підприємств за рішенням Кабінету Міністрів України або, у визначених законом випадках, рішенням міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання) з метою вирішення спільних економічних та соціальних завдань шляхом координації виробничої, наукової та іншої діяльності підприємств-учасників.

2. Запропоновано визначення понять організаційно-правових форм господарських об'єднань: асоціації, корпорації, концерну, – із чітким розмежуванням їх мети та способів координації діяльності підприємств-учасників.

3. Сформульовано висновок про те, що сучасна нормативно-правова база діяльності державних господарських об'єднань сформувалася з використанням елементів законодавчих норм, що регулювали правовий статус радянських промислових об'єднань.

4. Уточнено окремі положення щодо порядку створення та припинення державних господарських об'єднань, а саме:

обґрунтовано розширення правосуб'єктності державних підприємств, а саме наявність у них права ініціювати створення державних господарських об'єднань;

запропоновано розширення переліку підстав реорганізації державного господарського об'єднання іншими випадками, передбаченими законодавством, зокрема за рішенням Антимонопольного комітету України;

уточнено, що реорганізація державного господарського об'єднання здійснюється шляхом перетворення його в іншу організаційно-правову форму господарського об'єднання: асоціацію, корпорацію, консорціум, концерн;

виокремлено етапи створення та припинення державного господарського об'єднання.

5. Встановлено, що захист законних інтересів держави у суді є можливим заходом прокурорського реагування на порушення або загрозу порушення інтересів держави, що здійснюється в особі державного господарського об'єднання, яке виступає стороною у справі або одним із позивачів або відповідачів (процесуальна співучасть).

6. Конкретизовано положення про порядок управління державним господарським об'єднанням:

уточнено, що склад правління державного господарського об'єднання можуть утворювати: 1) представники підприємств-учасників; 2) представники одного підприємства-учасника; 3) спеціалісти за напрямом роботи об'єднання, які не є його штатними працівниками і залучаються для виконання функцій членів правління на контрактній основі;

обґрунтовано, що створення та реорганізація державним господарським об'єднанням структурних підрозділів, визначення їх правового статусу, розподілення повноважень між ними, є важливим напрямом діяльності у його управлінні, що дозволяє ефективно реалізовувати соціальні та економічні завдання.

7. Встановлено, що правове регулювання відносин відповідальності між державним господарським об'єднанням та підприємствами-учасниками має здійснюватися з урахуванням наступного:

відповідальність між підприємствами та об'єднанням за невиконання своїх зобов'язань виходить з господарських договорів, що укладаються між ними, а також з норм локальних правових актів, зокрема, статуту, наказів, розпоряджень;

надання державним господарським об'єднанням обов'язкових вказівок підприємству-учаснику обумовлює виникнення у нього субсидіарної відповідальності, зокрема у разі банкрутства підприємства-учасника;

підприємство-учасник, який представляє державне господарське об'єднання на законних підставах, несе відповідальність за збитки, завдані об'єднанню, зокрема, у разі укладення договору, що визнаний недійсним.

Сформовано концепт терміну «обов'язкова вказівка» як локального нормативного акту державного господарського об'єднання, спрямованого

на координацію виробничої, інноваційної та іншої діяльності суб'єктів такого об'єднання.

8. Запропоновано закріпити у Господарському кодексі України норму про порядок розподілу майна об'єднання у разі його ліквідації та виходу підприємства-учасника зі складу об'єднання шляхом використання майнового внеску за вказівкою уповноваженого органу управління.

9. Уточнено окремі положення щодо складу та порядку формування майна державного господарського об'єднання, а саме:

встановлено залежність складу майна державного господарського об'єднання від функцій, які воно виконує: якщо об'єднання виконує лише організаційно-господарські функції і не займається підприємницькою діяльністю, то склад майна такого об'єднання є мінімальним: офіс, інвентар, меблі, техніка та інше. Якщо державне господарське об'єднання створюється для підприємницької діяльності (виконання робіт, надання послуг, продажу товарів), то склад майна об'єднання буде набагато ширшим, оскільки для провадження діяльності необхідне спеціальне обладнання, приміщення, склади, транспорт;

встановлено, що особливості формування майна державних господарських об'єднань за рахунок майнових внесків підприємств-учасників полягають у 1) порядку вибору об'єкта майнового внеску; 2) строках передачі майнових внесків; 3) оформленні передачі майнових внесків від підприємства об'єднанню; 4) оподаткуванні майнових внесків учасників.

10. Обґрунтовано пропозицію про закріплення додаткових критеріїв ефективності використання майна державних господарських об'єднань і розроблено такі критерії відносно правомочностей користування, управління та права на захист.

Серед критеріїв ефективності правомочності користування запропоновано виділяти: використання найсучасніших технологій, що забезпечують максимальну віддачу від залучених ресурсів, виробництво товарів і надання послуг із найменшими витратами.

До критеріїв ефективності правомочності управління запропоновано відносити: виконані об'єднанням фінансові та інвестиційні плани, спільні проекти, що передбачають розробку та виробництво продукції, інноваційні проекти, програми державних органів та вищестоящих органів; залучення до спільної роботи всіх підприємств-учасників; зменшення витрат на допоміжні роботи за рахунок централізації функцій в об'єднанні; наявність здійснення закупівель об'єднанням товарів, робіт, послуг у третіх осіб при можливості їх отримання від підприємств-учасників; проведені науково-дослідні та проектно-конструкторські дослідження, результати їх впровадження у діяльність підприємств-учасників; укладені об'єднанням договори щодо реалізації продукції підприємств-учасників; здійснення заходів із охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки; надання

фізичним особам, у тому числі працівникам, консультаційних, інформаційних, освітніх послуг; підвищення якості та покращення споживчих властивостей продукції; підтримка розвитку території, де розміщене об'єднання.

Критеріями ефективності правомочності права на захист запропоновано вважати наступні: прийняті рішення про стягнення сум нестач, розкрадань, втрат від псування та інших збитків; результати представництва об'єднанням інтересів підприємств-учасників.

За результатами дослідження розроблені пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Господарського кодексу України, Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення контролю за виконанням функцій з управління об'єктами державної власності та критеріїв визначення ефективного управління об'єктами державної власності» № 832 від 19 червня 2007 року.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях України

1. Ясиновська О.С. Ретроспектива розвитку державних господарських об'єднань в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. Т. 2. № 6-2. С. 54–57.

2. Ясиновська О.С. Представництво прокурором інтересів державних господарських об'єднань. *Економіка та право*. 2016. № 3 (45). С. 98–106.

3. Ясиновська О.С. Особливості правового режиму майна державного господарського об'єднання. *Економіка та право*. 2017. № 2 (47). С. 25–31.

4. Ясиновська О.С. Організаційно-правові форми державних господарських об'єднань. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12 (262). С. 112–116.

5. Ясиновська О.С. Деякі аспекти відповідальності державних господарських об'єднань та підприємств-учасників за спільними зобов'язаннями. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 7 (269). С. 75–81.

6. Ясиновська О.С. Відповідальність державного господарського об'єднання та підприємств-учасників за порушення внутрішньогосподарських зобов'язань. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 32. С. 64–66.

7. Ясиновська О.С. Про деякі правові аспекти використання майна в державному господарському об'єднанні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 161–164.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав

8. Ясиновська О.С. Правове регулювання припинення державних господарських об'єднань. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 6/2. С. 178–183.

9. Ясиновська О.С. Поняття й сутність державних господарських об'єднань. *Jurnalul Juridic National: Teorie si Practica*. 2017. № 1 (23). С. 96–101.

10. Ясиновская О.С. Некоторые вопросы управления государственным хозяйственным объединением. *Leges si viata*. 2018. № 1/2 (313). С. 142–146.

Матеріали наукових конференцій

11. Ясиновська О.С. Державні господарські об'єднання і проблеми правового регулювання. *Європейська юридична освіта і наука: збірник матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 11–13 жовтня 2013 р.). Київ: Видавництво Ліра, 2013. С. 42–43. (Форма участі – заочна).

12. Ясиновська О.С. Організаційно-правові форми державних господарських об'єднань. *Актуальні проблеми юридичної науки і практики: тези доповідей та наукових повідомлень учасників IV Всеукр. наук.-практ. конф.* (Харків, 12–13 грудня, 2013 р.). Харків: «Діса плюс», 2013. С. 242–243. (Форма участі – заочна).

13. Ясиновська О.С. Визначення складу майна державного господарського об'єднання на основі аналізу його функцій. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Запоріжжя, 27–28 липня 2018 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2018. С. 45–48. (Форма участі – заочна).

14. Ясиновська О.С. Особливості сплати майнових внесків підприємств-учасників державному господарському об'єднанню. *Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Харків, 3–4 серпня 2018 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2018. С. 48–51. (Форма участі – заочна).

Інші видання

15. Ясиновська О.С. Соціальні та економічні завдання державних господарських об'єднань в інноваційній сфері. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2014. № 1 (12). С. 319–327.

АНОТАЦІЯ

Ясиновська О.С. Правовий статус державних господарських об'єднань.
– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право. – Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» НАН України, Київ, 2020.

Дисертацію присвячено розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового статусу державних господарських об'єднань.

У роботі проаналізовано поняття державного господарського об'єднання та розроблено пропозиції щодо його удосконалення. Розглянуто організаційно-правові форми державних господарських об'єднань: асоціації, корпорації, концерну, та запропоновано перспективні напрями удосконалення їх змісту. Визначено процесуальний статус державних господарських об'єднань у суді у справах щодо захисту прав та інтересів держави прокурором в їх особі. Уточнено межі господарсько-правової відповідальності державного господарського об'єднання та підприємств-учасників. Встановлено особливості формування майна державних господарських об'єднань за рахунок майнових внесків. Обґрунтовано пропозицію про закріплення додаткових критеріїв ефективності діяльності державних господарських об'єднань.

За наслідками дослідження розроблено пропозиції щодо внесення змін і доповнень до законодавчих актів.

Ключові слова: державне господарське об'єднання, підприємство-учасник, асоціація, корпорація, концерн, майновий внесок, господарсько-правова відповідальність, критерії ефективності діяльності.

АННОТАЦІЯ

Ясиновская О.С. Правовой статус государственных хозяйственных объединений. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право, хозяйственно-процессуальное право. – Государственное учреждение «Институт экономико-правовых исследований имени В.К. Макутова Национальной академии наук Украины» НАН Украины, Киев, 2020.

Диссертация посвящена разработке теоретических положений и практических рекомендаций по совершенствованию правового статуса государственных хозяйственных объединений.

Проанализировано понятие государственного хозяйственного объединения и разработаны предложения по его усовершенствованию. Рассмотрены организационно-правовые формы государственных хозяйственных объединений: ассоциации, корпорации, концерны и предложены перспективные направления совершенствования их содержания.

Обоснована возможность создания государственного хозяйственного объединения по инициативе государственных предприятий и выделены этапы его создания.

Предложено расширение перечня оснований реорганизации государственного хозяйственного объединения другими случаями, предусмотренными законодательством, в частности, по решению Антимонопольного комитета Украины.

Определен процессуальный статус государственных хозяйственных объединений в суде в делах о защите прав и интересов государства прокурором в их лице.

Исследован состав правления государственного хозяйственного объединения и представлены его виды. Уточнено, что предоставление рекомендаций органам управления объединения по разработке, использованию и внедрению инноваций может, в частности, осуществляться органами объединения (консультационными целевыми комитетами или советами).

Уточнены границы хозяйственно-правовой ответственности государственного хозяйственного объединения и предприятий-участников. Установлены условия, при которых объединение несет субсидиарную ответственность по обязательствам предприятия-участника в случае дачи обязательных указаний. Предлагается под понятием «обязательное указание» понимать локальный нормативный акт государственного хозяйственного объединения, направленный на координацию производственной, инновационной и другой деятельности субъектов такого объединения.

Установлена зависимость состава имущества государственного хозяйственного объединения от цели деятельности и выполняемых им функций. Установлены особенности формирования имущества государственных хозяйственных объединений за счет имущественных взносов предприятий-участников.

Исследован порядок использования имущества государственным хозяйственным объединением в таких формах организации производства: специализация, кооперирование, концентрация.

Обосновано предложение о закреплении в законодательстве дополнительных критериев определения эффективности деятельности государственных хозяйственных объединений.

Предложено закрепить в Хозяйственном кодексе Украины норму о порядке распределения имущества объединения в случае его ликвидации и выхода предприятия-участника из состава объединения путем использования имущественного взноса по указанию уполномоченного органа управления.

По результатам исследования разработаны предложения по внесению изменений и дополнений в законодательные акты.

Ключевые слова: государственное хозяйственное объединение, предприятие-участник, ассоциация, корпорация, концерн, имущественный взнос, хозяйственно-правовая ответственность, критерии эффективности деятельности.

ANNOTATION

Yasynovska O.S. Legal status of state economic unions. – Qualification research with manuscript copyright.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.04 – economic law, economic procedural law. – State organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine» of the NAS of Ukraine, Kyiv, 2020.

The thesis is focused on the development of theoretical provisions and practical recommendations to improve legal status of state economic unions. The concept of the state economic union has been analyzed and proposals for its improvement have been developed. Organizational and legal forms of state economic unions: association, corporation, concern have been considered, and promising directions to improve their contents have been proposed. The legal status of state economic associations in court in cases of protecting the rights and interests of the state by the prosecutor in their person is determined. The boundaries of economic and legal liabilities of state economic unions and member enterprises have been specified. The established features of the formation of the property of state economic associations at the expense of property contributions. The proposal to fix additional criteria for determining the efficiency of management of a state economic union in the legislation has been substantiated.

Key words: state economic union, member enterprise, association, corporation, concern, property contribution, economic and legal liability, criteria of effective activity.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 19.06.2020. Замовлення 135.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (098) 455-41-17
E-mail: lesya3000@ukr.net